

ชุมชนบ้านห้วยหว่า

สถานที่ตั้งชุมชนบ้านห้วยหว่า ตำบลหนองแวง อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ

สถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนที่มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมืองในชุมชน

พืชพื้นเมืองที่มีการอนุรักษ์ในชุมชน ได้แก่ มะม่วงเขียว อุตพิต ประคำดีควาย ฝักพื้นเมือง ชิงป่า ฝักกระโดน โพลงพลาจ ต้นหมี่ ต้นกร้าม ว่านง้อก ดีปลาช่อน ฝักก้านตรง บอนหวาน โพลงพลาจ

มะม่วงเขียว

อุตพิต

ต้นประคำดีควาย

ฝักพินเมือง

ต้นหมี่

ต้นกรำม

ว่านง้อก (ใบยาลิง)

ต้นตีปลาซ่อน

ผักก้านตรง

ชิงป่า

ต้นโพลกพลา

ฝักระโดน

ชุมชนบ้านห้วยหว้า ตำบลหนองแวง อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ

ตำบลหนองแวง เดิมคือบ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ และได้แยกออกมาเป็นตำบลหนองแวง เมื่อปี 2521 โดยเรียกนามตามแหล่งน้ำหนองแวงซึ่งมีป่าวางขึ้นปกคลุมอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ปัจจุบันได้ขุดลอกเป็นสระวัดบ้านหนองแวง มีนายสร้อย หนูตอ เป็นกำนันคนแรก เดิมแบ่งการปกครอง 13 หมู่บ้าน ปัจจุบันแบ่งการปกครองออกเป็น 20 หมู่บ้าน มีนายถนอม ศรีนอก เป็นกำนันตำบลหนองแวง

อำเภอหนองบัวแดงเป็นชื่อที่เรียกขานตามชื่อหนองน้ำ "หนองบัวแดง" ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของที่ตั้งที่ว่าการอำเภอปัจจุบันประมาณ 12 กิโลเมตร และอยู่ทางทิศตะวันออกของโรงเรียนคูเมืองวิทยา ตำบลคูเมือง ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีโครงการจะสร้างเป็นที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดง แต่มีความจำเป็นจึงต้องย้ายมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน การปกครองแบ่งออกเป็น 8 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลหนองบัวแดง หนองแวง กุดชุมแสง คูเมือง ท่าใหญ่ นางแดด วังชมพู ถ้ำวัวแดง อำเภอหนองบัวแดงเริ่มก่อตั้งเป็นกิ่งอำเภอเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2508 และยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2512 ต่อมาเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2531 ถูกแยกการปกครองออกไป 3 ตำบล คือ บ้านเจียง เจ้าทอง และตำบลวังทอง ไปตั้งเป็น กิ่งอำเภอภักดีชุมพล

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง บริเวณตอนกลางของจังหวัดเป็นพื้นที่ราบ พื้นที่ครึ่งหนึ่งของจังหวัดเป็นป่าไม้และภูเขา นอกจากนั้นเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ป่าไม้และเทือกเขาตั้งเรียงรายจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก ประกอบด้วยเทือกเขาสำคัญคือ ภูเขียว ภูแลนคา และภูพังเหย ด้วยลักษณะดังกล่าว จึงทำให้พื้นที่จังหวัดถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนเหนือ มีอำเภอหนองบัวแดง แก้งคร้อ บ้านแท่น เกษตรสมบูรณ์ ภูเขียว คอนสาร และภักดีชุมพล ส่วนใต้ มีอำเภอเมืองชัยภูมิ บ้านเขว้า จัตุรัส บำเหน็จณรงค์ เทพสถิต หนองบัวระเหว คอนสวรรค์ อำเภอเนินสง่า และกิ่งอำเภอซับใหญ่

ลักษณะภูมิอากาศ

มีลักษณะสภาพภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดูกาล คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม

อุณหภูมิสูงสุดประมาณปลายเดือนเมษายน - ต้นเดือนพฤษภาคม ประมาณ 36 องศาเซลเซียส

วัฒนธรรมและประเพณี

1. ประเพณีบุญกระฐูป

ในวันออกพรรษา ชาวพุทธจะถวายการสักการะองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากโปรดพุทธมารดา ชาวพุทธทั้งหลายต่างเฉลิมฉลองและในการนี้ชาวพุทธในภาคอีสานโดยเฉพาะชาวอำเภอหนองบัวแดง ได้จัดทำต้นกระฐูปโดยนำเอาธูปพันด้วยกระดาษสีให้เป็นลวดลายต่างๆ แล้วประกอบเป็นร่วมสมโภชและนำไปจุดยังวัดต่างๆ

ในอดีตแต่ก่อนประเพณีออกพรรษา ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันสร้างกระฐูปโดยจะตีเกราะเคาะขอลอให้ชาวบ้านออกไปร่วมตัว ณ จุดนัดหมาย (อาจเป็นศาลากลางบ้านหรือบ้านผู้ใหญ่บ้าน) หนุ่มสาวตื่นตื่นมากในการไปพันกระฐูป ซึ่งกว่าจะเป็นกระฐูปจุดได้ ต้องผ่านกระบวนการยาวนานพอสมควร เพราะไม่ใช่กระฐูปหรือธูปที่วางขายตามท้องตลาด แต่เกิดมาจากการขยี้เอามาจากกาบมะพร้าว

จนร่วงออกมาราวผิง แล้วพันด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หุ้มอีกทีด้วยกระดาษสีหรือกระดาษหลากสีสั้น ก่อนที่จะนำเข้าไปมัดกับดาวก้านตาล (सानจากใบตาลหรือใบลาน) จากนั้นจึงนำไปมัดห้อยกับก้านธูปที่เป็น เสร็จแล้วจึงนำไปเสียบเข้าไปรูรอบปล้องไม้ไผ่ ทำเป็นชั้นขึ้นไปเหมือนฉัตร ประดับตกแต่งงดงามก่อนที่จะนำออกมาจุดในวันเวียนเทียนออกพรรษา ปัจจุบันประเพณีบุญกระฐูปได้ เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ชาวบ้านในชุมชน อำเภอหนองบัวแดง มีความเชื่อว่าประเพณีบุญกระฐูปเป็นความร่มเย็น อันยิ่งใหญ่ของกระฐูป สัญลักษณ์แทนต้นหญ้า ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำชมพูทวีป ถูกบันทึกไว้ในหนังสือฎีกา พระมัลลยสูตร ความว่า ลักษณะของต้นกระฐูปมีความยาวประมาณ 50 โยชน์ มีกิ่งใหญ่ 4 กิ่ง แผ่ออกไปใน 4 ทิศทาง กว้างเป็นมณฑลได้ 100 โยชน์ หมายถึง พระพุทธศาสนานี้ เป็นร่มเย็นแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เปรียบเอาต้นกระฐูปนี้ จุดแล้วย่อมส่งกลิ่นหอมฟุ้งจรจายไปยังทิศต่างๆ กลิ่นหอมนี้ ย่อมเป็นที่ชื่นใจแก่ มนุษย์ทั้งปวงที่ได้สัมผัสกลิ่นย่อมเกิดปิติ และความ สุขความเบิกบาน มีคุณค่าทางจิตใจ ประดิษฐ์ขึ้นง่ายๆ จากวัสดุภายในท้องถิ่น ประกอบด้วย ขุยมะพร้าว ใบอู่ม ใบเนียม โดยนำใบไม้ทั้ง 2 ชนิดมานึ่ง แล้วนำไป ตากแดดให้แห้ง จากนั้นนำมาบดอีกครั้ง จะได้ฝุ่นที่มีกลิ่นหอม แล้วจึงนำไปผสมกับขุยมะพร้าวห่อด้วย กระดาษให้ได้รูปทรงยาวเหมือนธูป นำกระดาษสีมาประดับตกแต่งลวดลายให้สวยงาม ส่วนใหญ่นิยมเป็น ลายไทย เช่นเดียวกับลายมัดหมี่ แล้วนำที่มัดติดกันกับดาวซึ่งทำจากใบคันไม้ไผ่ ลักษณะคล้ายคันเบ็ดแล้ว นำไปเสียบไว้กับแกนไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ ความสูงประมาณ 3-5 เมตร รูปทรงคล้ายฉัตรก่อนจะนำไปแห่ และจุดไฟบูชา พร้อมกันนี้ให้เอาลูกตุ้มกาลักษณะคล้ายส้มแต่มีเปลือกแข็งมาผ่าเป็น 2 ซีก ใส่น้ำมันพืชลง ไปแล้วควั่นด้ายเป็นรูปตีนกา เพื่อจุดให้แสงสว่างใต้ต้นกระฐูป

2. ประเพณีสงกรานต์

กิจกรรมของชาวบ้านในประเพณีสงกรานต์ จะมีการ**ทำบุญตักบาตร** นับว่าเป็นการ สร้างบุญสร้างกุศลให้กับตนเอง อีกทั้งยังเป็นการอุทิศส่วนกุศลนั้นให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญใน ลักษณะนี้มักจะมีการเตรียมไว้ล่วงหน้า เมื่อถึงเวลาทำบุญก็นำอาหารไปตักบาตรถวายพระภิกษุที่ศาลา วัดโดยจัดเป็นที่รวมสำหรับการทำบุญ ในวันเดียวกันนี้หลังจากที่ได้ทำบุญเสร็จเรียบร้อยแล้ว **การสงฆ์น้ำพระ** เป็นการรดน้ำพระพุทธรูปที่บ้านและที่วัด ซึ่งในบางที่ก็จะมีการจัดให้สงฆ์น้ำพระสงฆ์เพิ่มเติมด้วย **การ บังสกุลอัฐิ** สำหรับเจ้ากระดูกของญาติผู้ใหญ่ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว มักทำที่เก็บเป็นลักษณะของเจดีย์ จากนั้น จะนิมนต์พระไปบังสกุล **การรดน้ำผู้ใหญ่** คือการที่เราไปอวยพรผู้ใหญ่ที่ให้ความเคารพนับถือ อย่าง ครูบา อาจารย์ มักจะนั่งลงกับที่ จากนั้นผู้ที่รดก็จะเอาน้ำหอมเจือกับน้ำธรรมาดลงไปที่มือ ผู้หลักผู้ใหญ่ก็จะให้ ศีลให้พรผู้ที่ปรด หากเป็นพระก็อาจนำเอาผ้าสบงไปถวายเพื่อให้ผลัดเปลี่ยนด้วย แต่หากเป็นฆราวาสก็จะ หาผ้าถุง หรือผ้าขาวม้าไปให้เปลี่ยน มีความหมายกับการเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ ในวันปีใหม่ไทย

3. ประเพณีรำผีฟ้า

ประเพณีรำผีฟ้า จะจัดขึ้นใกล้ประเพณีสงกรานต์ ประมาณวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุก ปี เป็นประเพณีการบวงสรวงผีฟ้า มีการสืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น โดยจะมีคนในชุมชนเป็นคนทรงผีฟ้าใช้เวลา 3 วัน 3 คืน วัตถุประสงค์ของประเพณี คือ ให้คุ้มครองหมู่บ้าน ทำให้คนในชุมชน ไม่เจ็บป่วย สุขภาพแข็งแรง

4. ประเพณีทำบุญเปิดบ้าน

ชาวบ้านจะนำ ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวขาว นำข้าวใส่กระทง นิมนต์พระสงฆ์ในหมู่บ้านมา นั่งแคร่ แล้วแห่พระสงฆ์ไปรอบหมู่บ้าน และมีการปากกรวดหินเม็ดเล็กๆ ไปรอบๆ หมู่บ้าน เป็นความเชื่อว่า สามารถไล่ภูตผีปีศาจได้ เพื่อความเป็นสิริมงคลของหมู่บ้านและคนในชุมชน

ผู้นำในชุมชน และกลุ่มผู้นุรักษ์

นายบุญชิต สมัตถะ ปราชญ์ชาวบ้าน อำเภอหนองบัวแดง

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับ ภูเขาเขียว

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลท่าใหญ่ และตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลวังชมภู และตำบลนางแดด อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

อาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา

อาชีพเสริม ทอผ้าพื้นเมือง ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกแตงไทย

ภาพกิจกรรมการสำรวจชุมชนบ้านห้วยหว่า ตำบลหนองแวง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

เจ้าหน้าที่สำนักคุ้มครองพันธุ์พืชเก็บข้อมูลการสำรวจชุมชน
โดยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และผู้อนุรักษ์พันธุ์พืชในชุมชน
เกี่ยวกับประวัติชุมชน ความเป็นมา และข้อมูลทั่วไปของชุมชน
บ้านห้วยหว่า ตำบลหนองแวง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ภาพกิจกรรมการสำรวจชุมชนบ้านห้วยหว่า ตำบลหนองแวง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ (ต่อ)

เจ้าหน้าที่สำนักคุ้มครองพันธุ์พืชลงพื้นที่ในชุมชน
บ้านห้วยหว่า ตำบลหนองแวง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ